

Politički razlozi zabrane i cenzure knjiga

Palameta, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:680702>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij Informatologije

Lorena Palameta

Politički razlozi zabrane i cenzure knjiga

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Snježana Stanarević Katavić

Osijek, 2019.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za Informacijske znanosti
Preddiplomski studij Informatologije

Lorena Palameta

Politički razlozi zabrane i cenzure knjiga

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti, knjižničarstvo

Mentor: doc. dr. sc. Snježana Stanarević Katavić

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 10.09.2019.

Lorena Palameta

Lorena Palameta, 0122223419

Sadržaj

Sažetak	5
1. Uvod.....	6
2. Počeci i razvoj metoda cenzure	8
2.1. Preventivna cenzura.....	8
2.2. Tiskarska revolucija i problem kontrole tiska	10
2.3. Pročišćavanje rukopisa	10
3. Politička cenzura	12
3.1. Areopagistica – borba za slobodu izražavanja	13
3.2. Spycatcher – autobiografija tajnog agenta.....	14
3.3. Mein kampf - biblija nacionalsocijalističkog pokreta	15
4. Zaključak.....	20
Literatura	21

Sažetak

Rad se bavi problematikom političke cenzure te političkih razloga zabrane i cenzure knjiga. Cenzura podrazumijeva sve postupke koje vlasti poduzimaju protiv knjiga i druge građe koju se iz određenih razloga smatra opasnom. Tijekom političkih režima, poput onog fašističkog, vlast je pod svaku cijenu držala kontrolu nad sadržajima koji su mogli utjecati na javno mnijenje. Svrha cenzure u prošlosti bila je spriječiti širenje politički nepovoljnih ideja, odnosno onih ideja koje bi za posljedicu mogle imati stvaranje društva koje će se protiviti odlukama vlasti. Tako je glavni cilj korištenja cenzure bio održavanje moći postojeće vlasti. Za vrijeme nacističke Njemačke čak je i Biblija zamijenjena prikladnijom inačicom. Ovakvi oblici cenzure i zabrana provođeni su tijekom cijele povijesti. Cenzurirale su se politički, religijski ili pak društveno neadekvatne knjige. Ponekad su se provodili postupci preventivne cenzure, a ponekad se rukopise zapljenjivalo ili pak pročišćavalo. Brojne svjetski poznate knjige prošle su kroz neki oblik cenzure, kao primjerice roman *Gulliverova putovanja* Jonathana Swifta koji je cenzuriran zbog svojih satiričnih i politički osjetljivih aluzija na englesko i francusko društvo. Iako se uvijek vodila borba protiv knjiga koje su smatrane opasnim za društvo, one su ipak uspjele prenijeti svoju poruku i pronaći publiku. John Milton, kao jedan od boraca za slobodu tiska, u 17. je stoljeću Engleskom parlamentu uputio otvoreno pismo naslovljeno *Areopagitica*, s kojim se zalaže za pisca i diskreditira Zakon o kontroli tiska Engleskog parlamenta. U radu se opisuju politički razlozi zabrane knjiga na primjerima *Mein kampf* Adolfa Hitlera te *Spycatcher* Petera Wrighta.

Ključne riječi: cenzura, politička cenzura, *Areopagitica*, *Mein kampf*, *Spycatcher*

1. Uvod

Iako je s razvojem tehnologije, novih medija i društvenih mreža postalo izuzetno lako objaviti nekakvu vijest ili informaciju, i u 21. stoljeću svjedočimo borbi za slobodu izražavanja i slobodan pristup informacijama. Kako je internet postao glavni nositelj svih ideja i informacija, cilj cenzure postala je kontrola sadržaja na brojnim mrežnim stranicama. Brojne države danas posežu za cenzurom internetskog sadržaja.¹

Primjerice, kazahstanska se vlada 2000-ih godina pronašla u paradoksalnoj situaciji s pokušajem modernizacije države. Naime, cilj je bio modernizirati upravu, te potaknuti narod na povećano korištenje interneta. Inačica interneta koja je bila dostupna u Kazahstanu nije omogućavala neograničeno pretraživanje sadržaja, tako je zabranjen pristup mrežnoj stranici *LiveJournal* te forumu koji se protivio političkim idejama novina *Respublika*.² Kao posljedica povećanog korištenja informacijsko komunikacijske tehnologije javio se strah od osnaživanja naroda i stvaranja demokratskog društva koje se nije uklapalo u viziju vladajućeg sloja. Kako bi se spriječila difamacija i održala moć predsjednika Nazarbayjeva, uklonjen je jedan od tada najpopularnijih blogova u Kazahstanu, a kao korak dalje doneseno je i nekoliko zakona čiji je cilj bio ograničenje slobode izražavanja.³

U Rusiji je pak 2014. godine pokrenut drastičan pokret ponovnog kreiranja medija kako bi odražavali „ispravnu“ političku sliku. Ovo je rezultiralo ukidanjem pojedinih medija, ili pak izmjenom zaposlenika pojedinih novina kako bi se ta slika održala. Osim korekcije postojećih, pokrenute su nove novinske kuće s ciljem širenja politički adekvatnih ideja.⁴ Sloboda izražavanja postaje upitna u onome trenutku kad netko objavi bilo kakvu vrstu građe koja nije u skladu s društvenim, religijskim i političkim okruženjem u kojemu se nalazi. Borba protiv heretičkih ideja, političke ili pak rasne nekorektnosti traje već stoljećima, moglo bi se reći čak i od samih početaka pismenosti. Već je u 3. stoljeću prije Krista bio uspostavljen sustav koji bi filtrirao „dobre“ od „loših“ ideja.⁵ S razvojem društva, te čitateljskih i spisateljskih navika, razvila se i cenzura. Povećana potreba za cenzurom pojavila se s izumom tiskarskog stroja kojim su se rukopisi mogli

---

¹ Usp. Threats to internet freedom – political censorship and government control over infrastructure, 2011. URL: <https://humanrightshouse.org/articles/threats-to-internet-freedom-political-censorship-and-government-control-over-infrastructure> (2019-09-04)

² Usp. Kazakh Activists Fined For Protesting Website Ban, 2010. URL: https://www.rferl.org/a/Kazakh_Activists_Fined_For_Protesting_Website_Ban/2023347.html (2019-09-04)

³ Usp. Isto.

⁴ Usp. Bennett, Philip; Naim, Moises. 21st-century censorship, 2015. https://archives.cjr.org/cover_story/21st_century_censorship.php (2019-09-04)

⁵ Usp. Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru: iliti praktični priručnik za borbu protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1994. Str. 7.

znatno brže umnožavati. Guttenbergov je izum potaknuo crkvene i državne organe vlasti na kreiranje brojnih zakonskih regulativa kojima se nastojalo ograničiti tiskanje neprimjerenih, tj. neodobrenih knjiga.⁶ Kao najefikasniji oblik cenzure pokazala se ona preventivne vrste koja je zaustavljala sve procese publikacije i tiska, zabranjujući da se bilo kakva „negativna“ tiskovina pojavi na tržištu. Kao metoda koristilo se i pročišćavanje teksta, odnosno struganje „neprimjerenih“ dijelova s pergamene, a ponekad su se rukopisi i oduzimali ukoliko su bili u potpunosti neprimjereni.⁷

U radu su obrađena tri djela koja su svojedobno bila cenzurirana iz različitih razloga. *Areopagitica* (1644.) predstavlja otpor protiv zakona namijenjenog ograničenju slobode izražavanja. Zloglasni *Mein kampf* (1925.) naišao je na brojne zabrane i cenzorske postupke zbog reputacije autora i ideja za koje se zalagao. Treće djelo o kojem će u radu biti riječi jest *Spycatcher* (1987.), autobiografija umirovljenog agenta britanske obavještajne službe Petera Wrighta, čije je objavljivanje britanski parlament kroz brojna suđenja pokušao zaustaviti.

---

⁶ Usp. Isto. Str. 19-28.

⁷ Usp. Isto. Str. 53.

2. Počeci i razvoj metoda cenzure

Cenzura prema definiciji Hrvatske enciklopedije predstavlja između ostaloga “postupke koje poduzimaju vlasti protiv nepoćudnih knjiga i druge za društvo opasne građe“ koji se „razlikuju od države do države i uvijek su odraz političkih ili vjerskih prilika u njima, a ovise o procjeni vladajućih krugova o tome u kojoj mjeri tiskana ili izgovorena riječ ugrožava interese države i društva”.⁸ Borba protiv politički, vjerski i moralno neprihvatljivih knjiga vodila se često tijekom povijesti, a ni danas nije nešto društvu nepoznato. U Kini u 3. stoljeću prije Krista za vrijeme vladavine prvog cara Shihuanga izrađen je prvi sustav cenzure. Kineski se sustav cenzure gotovo u potpunosti temeljio na politici, a obilježili su ga smaknuća brojnih učenjaka i paljenja knjiga.⁹ Ovaj sustav cenzure će kasnije usavršiti jedna od najpoznatijih dinastija, Ming dinastija. S druge strane, u Europi se nikada nije razvio pretežito uspješan sustav cenzure. U srednjem vijeku središnju je ulogu u književnoj proizvodnji imala Katolička crkva koja je nadzirala sve procese uključene u nastanak i distribuciju knjiga, no ipak nije uspjela spriječiti, primjerice, prepisivanje djela antičkih pisaca. Razvojem tiskarskog stroja, tj. pojavom mogućnosti tiskanja velikog broja istovjetnih primjeraka nekog djela postalo je gotovo nemoguće spriječiti pojavu „štetnih“ knjiga.¹⁰ Kako bi se spriječilo objavljivanje nepoželjnih knjiga, vlasti su tijekom brojnih povijesnih razdoblja primjenjivale različite oblike cenzure. Tako se provodila preventivna cenzura, zapljenjivali su se rukopisi te se provodio nadzor nad radom tiskara i nakladnika. Najuspješnija od navedenih metoda jest ona preventivna koja je vladarima, onim crkvenim ili svjetovnim, omogućavala cenzuru rukopisa prije nego se on pošalje u tiskaru. Tako se ponekad stvarao sustav gdje su pisci morali “dobrovoljno” poslati svoj rukopis cenzorima. Kao primjer se može navesti srednji vijek, kada su autori nevezani nikakvim zakonima dobrovoljno predavali svoje rukopise na cenzuru, tj. na čitanje crkvenim vlastima.¹¹

2.1. Preventivna cenzura

Potaknuta napretkom knjižne industrije, tj. nekontroliranom proizvodnjom knjiga, crkva je brojim odredbama, primjerice *Inter Multiplices*, pokušala uspostaviti preventivnu cenzuru. Jedan od autora koji se protivio takvoj cenzuri bio je John Milton koji je u *Areopagitici* 1644. godine

---

⁸ Cenzura. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11246> (2019-09-04)

⁹ Usp. Wenxian, Zhang. Fire and Blood: Censorship of Books in China. // *International Library Review* 22, 2(1990). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/002078379090040M> (2019-09-04)

¹⁰ Usp. Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru: iliti praktični priručnik za borbu protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1994. Str. 53

¹¹ Usp. Isto.

tražio da Engleski parlament ukine preventivnu cenzuru smatrajući da ona sprječava napredak ljudskog roda te narušava duhovni život nacije. Miltonovu su ideju prihvatile vlasti drugih zemalja te ukinule preventivnu cenzuru. Engleski je parlament ovakav oblik cenzure ukinuo 1695. godine, a u Americi je takav zakon donesen 1787. godine.¹² Kao djelomice drugačija metoda od preventivne cenzure, zapljena rukopisa za cilj je imala, također, sprječavanje publikacije štetnih knjiga. Za razliku od preventivne cenzure, kod ovakve cenzure organi vlasti poput policije oduzimali bi autorima rukopise kada bi saznali da se oni protive državnim interesima. Primjerice, u drugoj polovici 20. stoljeća u Ukrajini Jurje Badyzo napisao je knjigu o kulturnim prilikama u državi. Knjiga se sastojala od lažnih opisa kulturnih prilika u Ukrajini na gotovo 1500 stranica. Kada je ukrajinska vlast saznala da ovakva knjiga postoji, provalila je u Badyzov dom te mu oduzela rukopis. Nakon što mu je oduzet rukopis, Badyzo je ponovno napisao knjigu što su vlasti potom saznale te ponovno oduzele i drugu knjigu. Badyzo je osuđen na 7 godina zatvora te 5 koje mora provesti u progonstvu. Zapljenom rukopisa postavlja se pitanje što tada učiniti s njima. U starom Rimu, za vrijeme pontifikata pape Zaharije, zaplijenjeni rukopisi su arhivirani s ciljem sramoćenja autora te kako se ono što je učinio ne bi zaboravilo. Također, rukopisi su tada čuvani kao dokazi autorova zlodjela koje se uvijek može iskoristiti protiv autora. Ovakav način pohrane zaplijenjenih rukopisa pokazao se iznimno štetnim u SSSR-u kada su zaplijenjeni rukopisi pisani protiv Staljina objavljeni 80-ih godina 20. stoljeća na naredbu Mihaila Gorbačova. Osim ovakvog odnošenja prema rukopisima i autorima, postojala je i mogućnost da cenzori zaplijenjeni rukopis vrate autoru, ali uz opasku da se rukopis ne smije slati drugim cenzorima niti publicirati. Ovakav postupak omogućen je brojnim dekretima te se prakticirao u Veneciji.¹³ Krajem 19. stoljeća u Rusiji je postojao strah od javnih nemira što je za posljedicu imalo cenzuru i zabranu brojnih knjiga. Kao primjer preventivne cenzure može se navesti kratka priča *Feodosevna* koju su cenzori zabranili s komentarom da je sadržaj užasan te zbog toga neprikladan za šire mase. Naime, tema priče je bila smrt starice koja se smrznula na ulici.¹⁴ Rukopisi kojima je zabranjeno objavljivanje ponekad su objavljivani u drugim državama na način da je autor poslao svoje djelo inozemnom nakladniku te ga je on tada objavio. Kao primjer ovakvog slučaja može se navesti roman Borisa Pasternaka *Doktor Živago* koji je ilegalnim putem stigao iz Sovjetskog Saveza u Milano gdje ga je tiskao Giangiacomo Feltrinelli. I u Hrvatskoj se dogodila slična situacija 70-ih godina 20. stoljeća kada su nakladničke kuće Naprijed i Znanje odlučile objaviti djelo Aleksandra

---

¹² Usp. Isto. Str. 8-11.

¹³ Usp. Isto. Str. 13-16.

¹⁴ Usp. Goldstein, Robert Justin. *The War for the Public Mind: Political Censorship in Nineteenth-Century Europe*. Westport: Praeger Publishers, 2000. Str. 20.

Solženjicina naziva *Arhipelag Gulag*. Solženjicin je u djelu opisao sovjetski holokaust koji je po broju žrtava nadmašio onaj koji su počinili nacisti tijekom Hitlerovog režima. Tako se prikazuje situacija u kojoj se našlo deset milijuna Sovjeta koji su bili zatočeni, mučeni i ubijani.¹⁵ Sovjetski Savez je na to oštro reagirao te je poslao svoje izaslanike u Zagreb s ciljem zabrane objavljivanja knjige. Sovjeti su u pregovorima s nakladničkom kućom Znanje upozorili kako bi pojava Solženjicinova djela narušila odnose između Jugoslavije i SSSR-a. Pregovori su bili uspješni te se odustalo od objavljivanja knjige. *Arhipelag Gulag* objavljen je u Beogradu više od desetljeća nakon pregovora u Zagrebu.¹⁶ U Rusiji je 1989. godine predsjednik Gorbačov dopustio publikaciju odlomaka iz djela.¹⁷

2.2. Tiskarska revolucija i problem kontrole tiska

Prije izuma revolucionarnog tiskarskog stroja, tisak i nakladništvo bili su istovjetni u smislu da su tiskari mogli birati što će tiskati što je uvelike pridonijelo nadzoru knjiške industrije od strane crkvenih i/ili državnih vlasti. Pojavom Guttenbergova tiskarskog stroja, tisak i nakladništvo postaju dvije zasebne industrije te tada nakladnici počinju uviđati potencijal tiska te se okreću tiskanju knjiga različite tematike. Tiskala su se djela protiv državnih i vjerskih institucija te djela pornografskog sadržaja. Naime, mogućnost ostvarivanja profita nadmašuje odgovornost prema poštivanju zakona te se tada vlasti suočavaju s problemom regulacije pritoka opasnih, tj. za društvo štetnih knjiga. Pokušavaju se uspostaviti preventivne mjere u smislu da autor za tiskanje dobiva dopuštenje, *imprimatur*, ili mu se to pak zabranjuje, *nihil obstat*. Također, nadzirali su se i sami planovi tiskara, provodili su se iznenadni posjeti tiskarama, tiskare su se premještale u određene gradske četvrti, ograničavao se sam broj tiskara, ali i količina papira koja će im biti dostupna. Kao oblik nadzora nad tiskarima, Franjo I. u 16. stoljeću uvodi obavezni primjerak kojim će nakladnici biti primorani dostaviti sve što tiskaju u kraljevsku knjižnicu.¹⁸

2.3. Pročišćavanje rukopisa

Protiv rukopisa se ponekad nisu provodile oštre mjere poput zabrane publikacije i zapljene već su se dijelovi teksta, koji su smatrani neprihvatljivim, strugali s pergamene, tj. tekst se “čistio”. Ovakva praksa bila je prisutna u kasnoj antici i srednjem vijeku. Tako je Tridentski sabor 1564.

---

¹⁵ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. *Literature suppressed on political grounds*. New York: Infobase Publishing, 2014. Str. 198.

¹⁶ Usp. Stipčević, Aleksandar. Nav, dj. Str. 16-18.

¹⁷ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. *Literature suppressed on political grounds*. New York: Infobase Publishing, 2014. Str. 204.

¹⁸ Usp. Stipčević, Aleksandar. Nav, dj. 19-28.

godine donio *Deset pravila o zabranjenim knjigama* koja su nalagala da knjige koje su sadržajno dobre, no koje se u pojedinim dijelovima ne slažu s crkvenim ili državnim vlastima, treba ispraviti te ih se onda može čitati. *Index expurgatorius librorum*, tj. popis knjiga koje treba očistiti objavljen je 1571. godine prema naredbi španjolskog kralja Filipa II., a navodi koje se knjige treba pročistiti prije nego što bi ih puk mogao čitati. Knjige su mogli ispravljati autori, cenzori ili se pak tekst mogao korigirati tijekom prevođenja. Subjektom korigiranja teksta bile su brojne, danas svjetski poznate, knjige.¹⁹ Kao primjer pročišćavanja rukopisa iz političkih razloga može se navesti roman *Gulliverova putovanja*. Naime, u francuskom izdanju romana iz 1727. godine, nedostaju opisi ljudskih tijela i bioloških funkcija, uklonjeni su zato što se smatralo da bi mogli ugroziti dobar ukus u Francuskoj.²⁰ Primjer kasnijeg pročišćavanja rukopisa jest onaj u Njemačkoj 1953. godine kada su se pročistila i izmijenila sva djela Karla Marxa. Razlog cenzure Marxovih djela jest neslaganje Demokratsko-socijalne stranke s Marxovim idejama o izmjeni programa same stranke.²¹ U Sovjetskom Savezu su se osim neprimjerenog rječnika korigirale i političke ideje, primjer ovakvog slučaja su *Sabrana djela* Antona Pavloviča Čehova, predrevolucionarnog pisca, gdje su se njegove misli morale izmijeniti zbog toga što bi potaknule politički nepoželjne ideje i stavove. Osim različitih načina odnošenja prema opasnim knjigama, postojale su i razne mjere za same autore. Autori su zbog svojih djela ponekad snosili i zakonske posljedice te su se tada nalazili na posebnim popisima zabranjenih autora, osuđivani su na zatvorske kazne, proganjani, osuđivani na smrt ili boravak u psihijatrijskim ustanovama.²² Aleksandar Solženjicin je zbog romana, *Arhipelag Gulag*, uhićen i deportiran iz Rusije.²³ Velikan ruske književnosti, Fjodor Mihajlovič Dostojevski, je zbog političke naklonosti utopijskom socijalizmu proveo osam godina u sibirskom logoru.²⁴ U idućem će se poglavlju detaljnije pojasniti razlozi političke cenzure i zabrane knjiga . Prikazati će se primjeri, *Mein kampf*, *Spycatcher* i *Areopagitica* kao tri djela koja su svojevremeno bila iznimno kontroverzna.

---

¹⁹ Usp. Isto. Str. 53-59.

²⁰ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. Literature suppressed on political grounds. New York: Infobase Publishing, 2014. Str. 209.

²¹ Usp. Isto. Str. 129.

²² Usp. Isto. Str. 53-59.

²³ The Gulag Archipelago, 1918-1956. URL: <https://www.researchhistory.org/2014/12/28/the-gulag-archipelago-1918-1956/> (2019-09-04)

²⁴ Dostojevski, Fjodor Mihajlovič.// Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=16033> (2019-09-04)

3. Politička cenzura

Politička cenzura predstavlja sprječavanje objavljivanja i dijeljenja informacija i ideja te stvaranje mišljenja koja se na bilo koji način mogu protumačiti kao prijetnja trenutnom političkom režimu. Politička cenzura razvijala se sukladno s razvojem društava, povećanjem obrazovanih ljudi i napretkom tehnologije. Sveukupni napredak za posljedicu je imao nastanak novog znanja i stvaranje različitih ideja i političkih opredjeljenja. Informacije su tada postale oruđe za kontrolu masa.²⁵ Situacija u kojoj vlasti svim sredstvima pokušavaju stvoriti kontrolirano i politički „korektno“ društvo nije rijetka pojava. Lenjin je 1910. godine izjavio kako su sloboda govora i sloboda tiska odnosno ideje koje iz njih mogu proizaći puno opasnije od oružja.²⁶ Ovakav stav bio je čest kod diktatora. Hitler je svojevremeno izdao vlastitu „bibliju“, zloglasni *Mein kampf* čiji je cilj bio stvoriti carstvo čiji će narod slijepo slijediti sve političke odredbe i zakone.²⁷ Za mjerama cenzure i ograničavanja slobode izražavanja i slobode tiska nisu posezali samo diktatori poput Hitlera ili Lenjina, već i brojne naizgled demokratski opredijeljene vlade.²⁸ Velika Britanija je 80.-ih godina prošlog stoljeća svim silama pokušala spriječiti objavu tajnih informacija obavještajne službe MI5. 19. stoljeće predstavlja vrijeme u kojemu su brojne države pokušavale ograničiti pristup „štetnom“ štivu. U Austriji je 1850.-ih godina na snazi bio zakon prema kojemu su knjige mogle biti dozvoljene svima, *admittur*, ili zabranjene svima, *damnatur*.²⁹ Dekretom o tisku iz 1852. godine izdana je naredba o zaplijeni svih tiskovina koje su na bilo koji način vrijeđale carstvo ili narušavale javni moral.³⁰ Postojala je i posebna kategorija knjiga koje su bile dostupne samo obrazovanima. U Rusiji, Marxov *Das Kapital* koji prikazuje ruski kapitalizam u negativnom svjetlu, objavljen je pod mišlju da je težak za čitanje te ga zbog iznimno znanstvenog rječnika nitko neće razumjeti.³¹ Glavni razlog političke cenzure jest održavanje moći onemogućavanjem izražavanja ideja i misli koje nisu u skladu s ideologijom režima.³² U radu je prikazan *Mein kampf* kao primjer takve cenzure. Kao primjer ograničenja slobode izražavanja i slobode govora prikazuju se *Areopagitica* i *Spycatcher*. *Areopagitica* predstavlja položaj pisca u društvu

---

²⁵ Usp. Caso, Frank. Nav, dj. Str. 20.

²⁶ Usp. Goldstein, Robert Justin. *The War for the Public Mind: Political Censorship in Nineteenth-Century Europe*. Westport: Praeger Publishers, 2000. Str. 9.

²⁷ Hitler, Adolf. *Mein Kampf*. Zagreb: Croatiaprojekt, 1999.

²⁸ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. *Literature suppressed on political grounds*. New York: Infobase Publishing, 2014. Str. 14.

²⁹ Usp. Goldstein, Robert Justin. Nav, dj. Str. 18.

³⁰ Usp. Isto. Str. 22.

³¹ Usp. Isto. Str. 18.

³² Usp. Caso, Frank. *Censorship: Global Issues*. New York: Infobase Publishing, 2008. Str. 11.

ograničenom cenzurom, a *Spycatcher* prikazuje borbu za slobodan pristup onim informacijama koje vlast ne želi objelodaniti.

3.1. Areopagitica – borba za slobodu izražavanja

14. lipnja 1643. godine Engleski je parlament donio zakon o regulaciji tiska koji nalaže da se knjige i brošure ne smiju tiskati ukoliko ih nisu odobrili pojedinci imenovani od strane parlamenta te ukoliko nisu unesene u registar Nakladničkog društva. Kao odgovor na taj zakon, 1644. godine, engleski pjesnik John Milton objavio je otvoreno pismo naziva *Areopagitica* kojim proziva Engleski parlament smatrajući da takav odnos prema tiskanju knjiga sprječava slobodu izražavanja i intelektualni napredak društva.³³ Kao cilj ovakvog zakona Milton navodi “izgladnjivanje umova” i stvaranje populacije koja će posjedovati samo ono znanje koje im to omogući njihova vlast. Nadalje, ukoliko će pojedinci slijepo, ne propitujući, temeljiti svoja vjerovanja na riječima svojih vjerskih ili državnih vođa nikada doći do novih saznanja. Smatrajući prikladnim za situaciju u kojoj se našao, naziv djela preuzet je od imena atenskog brežuljka Areopaga, nazvanog prema grčkom bogu rata Aresu, s kojega su vladajući Atenjani donosili političke i religijske odluke.³⁴ Milton, u djelu *The Second Defense of The People of England*, navodi kako je *Areopagiticu* napisao s ciljem oslobođenja tiska od restriktivnih mjera kojim ga je sputao britanski parlament. *Areopagitica* kritizira postupak cenzure koji se očituje u pribavljanju dozvole za tisak, a koja se prepušta crkvenim poglavarima koju su tada mogli zabraniti sve što im se doimalo neprikladnim. Ovakav postupak Milton dovodi u opreku s publikacijom knjiga u Ateni ili pak za vrijeme ranog kršćanstva kada rukopisi nisu prolazili kroz bilo kakav proces preventivne cenzure. Iznimke bi bili rukopisi koji bi sadržavali ateističke, bogohulne i druge motive i ideje. U situaciji zabrane i uništavanja vlastitih knjiga nakon publikacije našao se grčki filozof Protagora. Naime, Protagora je u jednome od svojih djela napisao kako nije siguran u postojanje bogova zbog čega je kažnjen progonstvom i paljenjem djela. Odluku su donijeli suci na Areopagu. Naglašavajući važnost čitanja odnosno slobode izražavanja, Milton potiče čitanje svih pa i onih opasnih knjiga. Demokratska, i vlada koja se zalaže za sve oblike slobode i izražavanja, svojom će vladavinom i zakonima stvoriti intelektualno sposobnije pojedince.³⁵

---

³³ Usp. Hughes, Ann. *Areopagitica And The Parliamentary Cause*. The Oxford Handbook of Milton. Oxford: Oxford University Press, 2009. Str. 212-213.

³⁴ Usp. *Areopagitica*.// Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, 2014. URL: <https://www.britannica.com/topic/Areopagitica> (2019-09-04)

³⁵ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. *Literature suppressed on political grounds*. New York: Infobase Publishing, 2014. Str. 45-47.

Zakon sličan onome kojemu se protivio Milton nije bio prvi takve naravi. Već 1408. godine ustav nadbiskupa Arundela zabranjivao je čitanje svih knjige koje nisu bile prethodno pregledane i odobrene od strane Sveučilišta Oxford ili Cambridge. Dalje, Henrik VIII. je za vrijeme svoje vladavine također provodio sličnu politiku, no njegova se odnosila na tiskanje svih religioznih knjiga. Osim nadbiskupa Arundela i kralja Henrika VIII., kraljevi James, Charles i Edward te kraljice Mary i Elizabeth tijekom svoje su vladavine ponovno uspostavili kontrolu tiska. Posebno rigorozne mjere provodile su se za vrijeme vladavine kralja Charlesa. Zabranjeno je tiskanje, uvoženje i prodavanje neprimjerenih knjiga. Knjige su prije tiskanja morale biti za to biti odobrene. Kontrola knjižne industrije pridonijelo je ograničavanje broja tiskarskih preša, radnika koji će njima upravljati te omogućavanje Nakladničkom društvu premetanje kuća u potrazi za tiskarskim prešama koje za to nisu imale dozvolu. Nakon završetka Građanskog rata 1641. i smjene kralja Charlesa u Engleskoj tijekom idućih 18 mjeseci nije postojala niti jedna mjera koja se bavila kontrolom tiska. U naredne dvije godine na snazi je bila odluka da svako djelo koje se namjerava tiskati mora na sebi nositi naziv tiskara. Ovakav odnos prema knjigama Milton je iskritizirao u djelu *Doctrine and Discipline of Divorce* koje nije zadovoljilo niti jedan potreban uvjet za objavljivanje te je smatrano ilegalnim djelom, a sam parlament Ujedinjenog Kraljevstva za to je javno optužio Milтона te je knjigu proglasio nemoralnom. Ovi su događaji rezultirali nastankom *Areopagitice*, govora izvedenog pred parlamentom, a objavljenog bez potrebne dozvole i upisa u registar. Iako *Areopagitica* predstavlja svojevrsan bunt, Milton nije uspio dobiti željenu reakciju od parlamenta te se kontrola tiska nastavila dvadesetak godina nakon Miltonove smrti. *Areopagitica* je tako 1644. tiskana u samo jednom izdanju koje se ponovilo tek 1738. godine.³⁶

3.2. Spycatcher – autobiografija tajnog agenta

Djelo prikazuje kakvim se aktivnostima bavio Peter Wright, agent britanske obavještajne službe MI5. Wright je do 1955. godine bio zaposlen kao znanstvenik, a od 1955. pa sve do 1976. godine bio je agent MI5. Wrightov je zadatak bio izrada uređaja za prisluškivanje koji je naposljetku podmetnut u egipatsku ambasadu. Tijekom Wrightove karijere, prisluškivao se i ministar Harold Wilson te se vodila borba protiv ruskih agenata koji su se infiltrirali u MI5.³⁷

S obzirom na narav informacija koje je Wright objavio u svojoj autobiografiji 1987. godine, odluka vlade o cenzuri knjige nije bila iznenađujuća. Tako su se osim same knjige, cenzurirali i u tiskovinama objavljeni odlomci, citati i slično. Tadašnja ministrica Margaret

---

³⁶ Usp. Isto. Str. 47-49.

³⁷ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. Nav, dj. Str. 454-455.

Thatcher izjavila je kako je razlog cenzure Wrightove autobiografije zaštita države, ali i agenata zaposlenih u obavještajnoj službi. Kako bi izbjegao zakonske posljedice i neizbježno suđenje, Wright je postupak objavljivanja autobiografije započeo u Australiji 1985. godine što je britanska vlada pokušala spriječiti. Ovime je započeta borba protiv *Spycatchera* na dvije fronte, u Australiji, ali i u Velikoj Britaniji. Australско zakonodavstvo donijelo je presudu u korist britanske vlade zabranivši publikaciju djela dok Wright ne riješi zakonske probleme s britanskom vladom. Suđenje održano u Sydneyju trajalo je od studenog 1986. do 20. prosinca 1986. sa zakonskom presudom donesenom u ožujku 1987. godine. Wrightu se sudilo zbog dva prekršaja, prvi predstavlja ugrožavanje nacionalne sigurnosti Velike Britanije dok drugi predstavlja kršenje ugovora o šutnji kojim je Wright bio obvezan kao agent MI5. Presuda je donesena u Wrightovu korist s izjavom kako *Spycatcher* sadržava već poznate informacije koje nikako ne mogu naštetiti nacionalnoj sigurnosti Velike Britanije.³⁸ Britanska se vlast osim u borbi protiv publikacije Wrightovog *Spycatchera* našla i u borbi protiv medija, točnije novina koje su pratile suđenje Petera Wrighta te objavljivale citate iz knjige. *Independent*, *Evening Standard* i *Daily News* primjer su novina koje su objavljivale citate potkrepljujući Wrightove tvrdnje. *Sunday Times* je otišao korak dalje započevši objavljivanje *Spycatchera* u dijelovima na što je vrhovni sud reagirao privremenom zabranom za tiskanje serijala. Vrhovni je sud naposljetku presudio u korist medija odbacivši sve restrikcije na što je vlada uložila tužbu. Nova odluka omogućila je vijesti o Wrightovom suđenju i kontroverznim tvrdnjama objavljenim u *Spycatcheru*, no pod uvjetom da se ne smiju objavljivati ulomci iz knjige. Tako se osamdesetih godina 20. stoljeća vodila borba o sadržaju *Spycatchera* između medija koji su se zalagali za demokraciju i slobodan pristup informacijama te britanske vlade koja je svaku publikaciju s povjerljivim informacijama smatrala izdajom i napadom na nacionalnu sigurnost. Europska konvencija o ljudskim pravima 1991. godine osudila je postupke britanske vlade zbog kršenja prava na slobodu izražavanja koje se očitovale u zabrani objavljivanja informacija o prijestupima britanske obavještajne službe MI5. S druge strane, u Americi je *Spycatcher* objavljen 1987. godine unatoč prijetnjama britanskog izdavaštva.³⁹

3.3. Mein Kampf - biblija nacionalsocijalističkog pokreta

Mein Kampf, u hrvatskom prijevodu *Moja borba*, djelo je nacionalsocijalista i antisemita Adolfa Hitlera.⁴⁰ Nastalo je za vrijeme Hitlerovog jednogodišnjeg izdržavanja zatvorske kazne na

---

³⁸ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J.; Sova, Dawn B.120 Banned Books: Second Edition. New York: Checkmark Books, 2011. Str. 163.

³⁹ Usp. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. Nav. dj. Str. 458.-459.

⁴⁰ Usp. Hitler, Adolf. Mein Kampf. Zagreb: Croatiaprojekt, Zagreb. Str. 6.

koje je osuđen zbog pokušaja puča 1924. godine. Isprva je vrijeme izdržavanja zatvorske kazne bilo pet godina, no Hitler je krajem iste, 1924. godine, pušten na slobodu.⁴¹ Djelo se sastoji od dva toma, tj. sveska od kojih je drugi izašao 1927. godine. Prvi svezak predstavlja izgradnju Hitlerovih političkih opredjeljenja s kratkim osvrtima na djetinjstvo i odrastanje, drugi se svezak temelji na idejama nacionalsocijalističkog pokreta te se nadovezuje i dalje obrađuje ono prikazano u prvome.⁴² *Mein kampf* je druga najčitanija knjiga na svijetu nakon Biblije. Iako izuzetno popularna u svijetu, u Hrvatskoj nikada nije objavljena u cijelosti. Kao glavni razlog smatra se opasnost buđenja nacionalsocijalističkih ideja u Hrvata te se smatra izrazito važnim samo djelo popratiti komentarima kako ga se ne bi krivo shvatilo.⁴³ Izdanje *Mein kampa* koje će se navesti u ovome radu, ono iz 1999. godine nakladnika Croatiaprojekta, sadrži riječ nakladnika, odnosno urednika dr. Franje Letića koje prethodi samom djelu. Letić kritizira vrijeđanje intelekta hrvatskog naroda cenzuriranjem knjige poput *Mein kampa* navodeći da ukoliko je toliko opasna zaslužuje biti objavljena kako bi narod stekao dojam i upoznao se s tako opasnom knjigom. Jedno od pitanja koje Letić postavlja jest, je li razlog cenzuriranja *Mein kampa* Hitlerov status zločinca. Na to kao odgovor navodi da je Hitler samo jedan u nizu zločinaca uz primjerice Staljina i Lenjina te da čitanje njihovih djela ne predstavlja slavljenje zločina koje su počinili.⁴⁴ Dakle, cenzuriranje i zabrana objavljivanja knjiga zločinaca ne sprječava ponavljanje njihovih djela već omogućuje budućem zločincu da za svoja djela prođe nekažnjeno i bez znanja javnosti. Opasnost ne leži u *Mein kampf*u kao knjizi već političkoj ideologiji Adolfa Hitlera. Tako se naglašava da osobe koje namjeravaju biti uspješnim političarima moraju posjedovati te biti upoznati s *Mein kampf*om. Osim *Mein kampa* navodi se i važnost posjedovanja *Biblije* i *Manifesta komunističke partije* Karla Marxa. Ove tri knjige predstavljaju programe, *Biblija* vjerski, a ostala dva političke koje su svojevremeno potaknule nasilje nad društvenim skupinama kojima nisu bile sklone te tako uzrokovale smrt neizmjereno velikog broja ljudi. Sam Hitler rekao je da je djelo svojevrsna autobiografija, no u njemu se pretežno iznose ideje zacrtanog pokreta u kojemu je Hitler vidio stvaranje velike Njemačke koju će pokušati stvoriti u Trećem Reichu.⁴⁵ Politika antisemitizma proizašla je iz nezadovoljstva s položajem radničke klase u Austrijskoj Njemačkoj za koje je Hitler krivio Socijalno demokratsku stranku kojom su dominirali Židovi. Tako je stvoreno jedno od uporišta pokreta, a koje predstavlja borba protiv židovskog naroda kao stranaca koji su došli u

---

⁴¹ Usp. Hitler, Adolf.// Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25777> (2019-09-04)

⁴² Usp. Bald, Margaret; Nicholas J. Karolides. Nav, dj. Str. 335.

⁴³ Usp. Hitler, Adolf. Nav. dj. Str. 6.

⁴⁴ Usp. Isto. Str. 7.

⁴⁵ Usp. Isto. Str. 9.

Austriju, tj. Njemačku s ciljem preuzimanja kontrole te uništenja drugih naroda i kultura.⁴⁶ Ova slika prikazuje Hitlerov pogled prema drugim narodima koje je smatrao slabim karikama inače dominantne, savršene i snažne Njemačke. Tako bi se Nijemci trebali uzdići iznad svih drugih i preuzeti apsolutnu kontrolu svojom vladavinom. Na daljnji razvoj političkih ideja značajan utjecaj na Hitlera imao je Prvi svjetski rat u kojemu se borio s dopuštanjem kralja Ludwiga III. u bavarskoj vojsci. *Mein kampf* je za vrijeme Hitlerove vladavine promijenio djelovanje same Katoličke crkve u Njemačkoj kada je zamijenio *Bibliju*. Naime, *Biblija* je u crkvama njime zamijenjena, a smatralo se da sadrži sve upute potrebne za život prema posebnim etičkim i moralnim načelima prema kojima se njemački narod treba ophoditi. Osim uklanjanja *Biblije*, iz crkvi su uklonjeni svi križevi i religiozni predmeti, ove je postupke provodila nacionalna crkva pod nadležnosti samog Reicha.⁴⁷ Ovakva politička opredjeljenja nakon propasti nacističke Njemačke postat će strogo zabranjena što će dovesti do masovnog uništenja svega što je ona predstavljala i u čemu se ogledala, što svakako podrazumijeva i knjigu koja se može gledati kao temelj takvoga djelovanja, a koja je napisana od strane jednog od najzloglasnijih političkih vladara ikada.⁴⁸

Za *Mein kampf* se može reći da je najcenzuriranija knjiga u povijesti. U Americi i Velikoj Britaniji prvo izdanje knjige izdano je 1933. godine.⁴⁹ Do 1939. godine prevedena je na jedanaest jezika i prodana u više od pet milijuna primjeraka.⁵⁰ Britanci, pod velikom opasnosti od Njemačke, odlučili su ne cenzurirati knjigu dok je američki časopis *American Hebrew and Jewish Tribune* prozvao izdavača, Houghton Mifflin Company, optuživši ga da želi ostvariti profit na izuzetnoj katastrofi i ljudskoj tragediji za koju je pisac knjige odgovoran. Također, časopis u izjavi uredništva komentira da ukoliko izdavač želi dalje izdavati, tj. prodavati *Mein kampf* na američkom tržištu treba ga tiskati u crvenoj boji, boji krvi za koju je zaslužan Hitlerov Treći Reich. Osim navedenog časopisa, brojni su Židovi pisali izdavaču s prijetnjom da više neće kupovati njegove knjige, te tadašnjem predsjedniku Rooseveltu i drugim izdavačima s ciljem bojkota izdavanja *Mein kampa*. Osim u Sjedinjenim Američkim Državama, *Mein kampf* se susreo s cenzurom i na globalnoj razini. Tako je jedan od značajnijih primjera cenzure onaj u Čehoslovačkoj 1933. godine kada je knjiga zabranjena zbog političkih i militarističkih doktrina.⁵¹ Glavnim razlogom oštre recepcije *Mein kampa* može se smatrati stanovništvo Čehoslovačke koje

---

⁴⁶ Usp. Bald, Margaret; Nicholas J. Karolides. Nav. dj. Str. 335. – 336.

⁴⁷ Usp. Isto.

⁴⁸ Usp. Isto.

⁴⁹ Usp. Isto. Str. 338.

⁵⁰ Usp. Hoover, Lisa. Hitler and Censorship: Is there Value in 'Mein Kampf'? URL: <https://www.oif.ala.org/oif/?p=13869> (2019-09-04)

⁵¹ Usp. Bald, Margaret; Nicholas J. Karolides. Nav. dj. Str. 338

su većinom sačinjavali Židovi. Ovu tvrdnju potkrepljuje citat iz članka *The Jews in Czechoslovakia* prema kojemu se sve antisemitske publikacije pri izdavanju automatski konfisciraju.⁵² Idući značajniji slučaj zabrane *Mein kampfa* je onaj u Poljskoj, točnije u Varšavi, gdje je zabranjen zbog uvredljivih konotacija koje sadržava. Osim u Čehoslovačkoj i Poljskoj, i u Austriji je postojala zabrana prodaje *Mein kampfa* sve do 12. srpnja 1937. godine kada je Austrija potpisala ugovor o tisku s Njemačkom. Nakon Drugog svjetskog rata, u Americi je objavljeno najnovije izdanje *Mein kampfa* koje je preveo Ralph Manheim, a u Velikoj Britaniji je novo izdanje postalo dostupno tek 1965. godine. S obzirom na očite političke i druge posljedice, u Njemačkoj je nakon Drugog svjetskog rata na snazi bila potpuna zabrana prodaje *Mein kampfa* kojoj su se protivili Sjedinjene Američke Države čija je namjera bila potpuna denacifikacija Njemačke. Suprotno američkoj strani, bavarska vlada kao glavni vlasnik svih nacističkih posjeda i materijala zagovarala se za potpunu zabranu *Mein kampfa* kako u Njemačkoj i Austriji, tako i u cijelom svijetu. S druge strane, nije poznato je li *Mein kampf* ikada bio zabranjen u Sovjetskom Savezu.⁵³ Devedesetih godina dvadesetog stoljeća, dakle šezdesetak godina nakon objave, *Mein kampf* je i dalje bio zabranjen u Njemačkoj, ali i brojnim europskim državama, posebice zbog nastanka neonacističkog pokreta koji se protivi jednakosti svih ljudi i njihovih prava. Bavarija, koja još uvijek posjeduje sve nacističke predmete i posjede, na snazi ima zabranu tiskanja i kopiranja *Mein kampfa*, no postojeća se izdanja mogu legalno kupiti. Nakon isteka bavarskog vlasništva nad autorskim pravima, u Njemačkoj je prodano više od 85 000 primjeraka *Mein kampfa*. Ovakva recepcija *Mein kampfa* predstavlja opasnost od ponovne pojave Hitlerove propagande.⁵⁴ Na web-stranici Barnes&Noblea kao i na Amazonu bilo je moguće kupiti knjigu čemu se Njemačka protivila te su došli do sporazuma da se *Mein kampf* neće više moći kupiti online u Njemačkoj. Knjižnice u svojim fondovima nisu posjedovale potpune verzije već samo isječke potkrijepljene komentarima, a ona necenzurirana izdanja bila su dostupna samo akademskim znanstvenicima.⁵⁵ U Češkoj je bilo strogo zabranjeno posjedovanje, prodavanje pa tako i kupovanje necenzuriranog, tj. nepročišćenog izdanja *Mein kampfa*. Od 100 000 tiskanih primjeraka novog izdanja, prodano je 90 000, nakon čega su po naredbi češke vlade provedeni pretresi i konfiskacije primjeraka koje su posjedovale knjižare. Izdavač Michael Zitko zbog protesta Židova i Nijemaca u Češkoj, optužen je za promoviranje pokreta koji se protivi jednakosti ljudskih prava te širenje nacističkih ideja i mržnje

---

⁵² Usp. Cohen, Israel. *The Jews in Czechoslovakia*. 1938. URL: <https://digital.lib.sun.ac.za/bitstream/handle/10019.2/9017/zr-1938-07-15-p15.pdf?sequence=1> (2019-09-04)

⁵³ Usp. Bald, Margaret; Nicholas J. Karolides. Nav. dj. Str. 341.

⁵⁴ Usp. Hoover, Lisa. Nav. dj.

⁵⁵ Usp. Bald, Margaret; Nicholas J. Karolides. Nav. dj. Str. 341.

prema pojedinim etničkim skupinama. 2002. godine Zitko je oslobođen optužbi te pušten na slobodu pod tvrdnjom da nije mogao širiti nacističke ideje s obzirom na to da su zastarjele. Iako je pušten na slobodu, 2004. godine se ponovno našao na sudu pod optužbom da se protivi jednakosti ljudskih prava. S druge strane, u Kanadi je novo izdanje *Mein kampf* dostupno u cijelosti, tj. nije bilo cenzurirano te se moglo kupiti i posjedovati.⁵⁶ Poljska vlada je dopustila tiskanje *Mein kampf* 1992. godine pod tvrdnjom da je legalna te da ne krši komunističke zakone protiv fašizma. Nakon 20 000 prodanih primjeraka, isto godine poljska vlada donijela je novu odluku da se *Mein kampf* ipak ponovno zabrani navodeći da veliča fašizam. Danas je u Americi dostupno samo jedno izdanje *Mein kampf*, tj. ono iz 1971. godine prevoditelja Ralpa Manheima i izdavača Houghton Mifflina.⁵⁷ Danas se ponovno postavlja pitanje je li potrebno zabraniti *Mein kampf* s obzirom na pojavu neonacističkih i drugih skupina koje djelomice ili pak u potpunosti reprezentiraju nacističku ideologiju. Zabranom takve knjige onemogućava se pristup uvida u posljedice diktatorstva, megalomanije te političke ideologije koja je zaslužna za smrti nekoliko milijuna ljudi.⁵⁸

---

⁵⁶ Usp. Isto. Str. 342.

⁵⁷ Usp. Isto. Str. 342.

⁵⁸ Usp. Hoover, Lisa. Nav. dj.

4. Zaključak

Cenzura se već stoljećima primjenjuje kao odgovor na ideje sadržane u knjigama i drugim vrstama građe koje nisu u skladu s društvenim normama. Knjige koje su prenosile ideje političkih režima, poput onog nacističkog, često su prolazile kroz postupke cenzure. Hitlerova autobiografija prošla je drastične cenzorske postupke i zabrane tek nakon Drugog svjetskog rata, tj. nakon što se njezin pisac profilirao kao zločinac čija je ideologija zaslužna za smrt velikog broja ljudi. S druge strane, publikacija knjiga poput *Spycatchera* može imati i prednosti i nedostatke. Wrightovom ispovijesti Britanci su stekli stvaran uvid u radnje ugledne engleske obavještajne službe, no objava povjerljivih informacija za posljedicu mogla je imati ugrožavanje sigurnosti pojedinaca ili pak cijele države. U današnje vrijeme, kada se neopisive količine informacija prenose u svakoj sekundi putem društvenih mreža, foruma i mrežnih stranica, cenzura mijenja svoj fokus i način provedbe. Pojavom novih medija, objavljivanje informacija i drugih vijesti sve je brže i jednostavnije, te je sve teže provoditi cenzuru. Novi mediji poput blogova, foruma, društvenih mreža i brojnih portala koji svakodnevno objavljuju veliku količinu vijesti predstavljaju problem za države gdje se pod svaku cijenu želi održati idealna politička slika. Posljedica takve težnje jest povećana kontrola nad medijima koja se očituje u zabrani tiskanja pojedinih novina, kontroli pristupa pojedinim internetskim stranicama te pokretanju onih koji propagiraju politički adekvatne ideje. Može se zaključiti da se cenzura u povijesti u većini slučajeva provodila s ciljem zaštite interesa onih vladajućih, ali i zbog činjenice da svoje podređene nisu smatrali dovoljno odanima da im se omogući pristup različitim političkim stavovima i idejama. Cenzura se tako koristila kao oružje protiv onih pojedinaca čije se ideje na bilo koji način nisu podudarale s ideologijom koja je tada bila na snazi. Situacija je danas nešto drugačija. Cenzura se provodi na razne načine u brojnim državama, ponekad je javna te je narod svjestan da je riječ o izmijenjenim sadržajima u medijima, a ponekad je suptilna te tako prođe neopaženo. Opasnost je u prošlosti bila, a i danas se nalazi u moći pisane riječi koja u pojedinim situacijama može znatno utjecati na svoje čitatelje. Borba za slobodu izražavanja vodila se kroz nekoliko stoljeća u brojnim državama, i danas je više nego prisutna, no sada se ona vodi na više fronti, onoj tiskanoj i onoj digitalnoj.

Literatura

1. Areopagitica.// Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopedia Britannica, 2014. URL: <https://www.britannica.com/topic/Areopagitica> (2019-09-04)
2. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J. Literature suppressed on political grounds. New York: Infobase Publishing, 2014. Str. 45-49, 129, 198, 204, 209, 334-343, 454-49.
3. Bald, Margaret; Karolides, Nicholas J.; Sova, Dawn B. 120 Banned Books: Second Edition. New York: Checkmark Books, 2011. Str. 163.
4. Bennett, Philip; Naim, Moises. 21st-Century Censorship, 2015. URL: https://archives.cjr.org/cover_story/21st_century_censorship.php (2019-09-04)
5. Caso, Frank. Censorship: Global Issues. New York Infobase Publishing, 2008. Str.11-20.
6. Cenzura.// Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11246> (2019-09-04)
7. Cohen, Israel. The Jews in Czechoslovakia. 1938. URL: <https://digital.lib.sun.ac.za/bitstream/handle/10019.2/9017/zr-1938-07-15-p15.pdf?sequence=1> (2019-09-04)
8. Dostojevski, Fjodor Mihajlovič.// Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=16033> (2019-09-04)
9. Goldstein Robert Justin. The War for the Public Mind: Political Censorship in Nineteenth-Century Europe. Westport: Praeger Publishers, 2000. Str. 9-22.
10. Hitler, Adolf. Mein Kampf. Zagreb: Croatiaprojekt, 1999. Str. 6-9.
11. Hitler, Adolf.// Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25777> (2019-09-04)
12. Hoover, Lisa. Hitler and Censorship: Is there Value in 'Mein Kampf'? URL: <https://www.oif.ala.org/oif/?p=13869> (2019-09-04)
13. Hughes, Ann. Areopagitica And The Parliamentary Cause. The Oxford Handbook of Milton. Oxford: Oxford University Press, 2009. Str.212-213.
14. Kahana, Ephraim; Suwaed, Muhammad. The A to Z of Middle Eastern Intelligence. The Lanham, Toronto, Plymouth: Scarecrow Press, 2009. Str. 229.
15. Kazakh Activists Fined For Protesting Website Ban, 2010. URL: https://www.rferl.org/a/Kazakh_Activists_Fined_For_Protesting_Website_Ban/2023347.html (2019-09-04)

16. Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru: iliti praktični priručnik za borbu protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1994. Str. 7-11, 13-16, 18-28, 53-59.
17. The Gulag Archipelago, 1918-1956. URL: <https://www.researchhistory.org/2014/12/28/the-gulag-archipelago-1918-1956/> (2019-09-04)
18. Threats to internet freedom – political censorship and government control over infrastructure, 2011. URL: <https://humanrightshouse.org/articles/threats-to-internet-freedom-political-censorship-and-government-control-over-infrastructure> (2019-09-04)
19. Wenxian, Zhang. Fire and Blood: Censorship of Books in China. // International Library Review 22, 2(1990). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/002078379090040M> (2019-09-04)